

# **Dkt. Anthony J. Tomasino, Uyahudi Kabla ya Yesu, Kipindi cha 2, Vyanzo vya Kujenga Upya Historia ya Kiyahudi**

© 2024 Tony Tomasino na Ted Hildebrandt

Huyu ni Tony Tomasino na mafundisho yake kuhusu Uyahudi kabla ya Yesu. Huu ni kipindi cha 2, Vyanzo vya Kujenga Upya Historia ya Kiyahudi.

Kwa hivyo, moja ya mambo ambayo ni swali kuhusu kipindi hiki, tayari nimerejelea ukweli kwamba tuna data nyingi kutoka wakati huu.

Na yeyote anayeanza kusoma hili anaona jinsi kifungu hicho cha maneno, miaka 400 ya ukimya, kilivyo cha kejeli kwa sababu watu hawa walikuwa wazungumzaji. Hawakuwa kimya kabisa wakati huu. Kwa hivyo, tutazungumzia hapa kuhusu baadhi ya vyanzo tofauti tunavyotumia na sifa, sifa za vyanzo hivyo, na jinsi vinavyotufahamisha kuhusu matukio, utamaduni, na maendeleo yaliyotokea wakati wa kipindi cha kati ya Agano Jipya.

Kwa hivyo, moja ya maswali ya kwanza ni, kwa nini tunaita hii miaka 400 ya ukimya? Ni nini kiliifanya iwe kimya? Naam, huu ni msembo wa Kiprotestanti. Sio kitu kinachotumiwa na Wakatoliki au watu wa Orthodox kwa sababu wana maandishi kutoka kipindi hiki ambayo wanayaona kuwa sehemu ya Biblia yao. Waprotestanti na Wayahudi hawana.

Mojawapo ya maswali ambayo yameibuka, na ambayo bado yanazungumziwa na Waprotestanti na Wayahudi, ni swali la kama unabii umekoma au la. Na unaona, sehemu ya sababu ni hii ni kwa sababu kitabu cha Amosi kinazungumzia wakati huu ambapo siku zinakuja, asema Bwana Yahweh, nitakapotuma njaa katika nchi, si njaa ya mkate au kiu ya maji, bali ya kusikia maneno ya Yahweh. Watu wengi, Waprotestanti wengi na Wayahudi pia, wamebishana kwamba hii inarejelea mwisho wa kipindi cha unabii baada ya kifo cha nabii Malaki.

Na kwa hivyo, wakati huu, kulingana na Waprotestanti, Waprotestanti wengi, na Wayahudi, ni wakati ambapo Mungu hasemi tena kwa njia aliyosema hapo awali. Kwa hivyo, Waprotestanti hatimaye waliamua kuondoa vitabu kadhaa ambavyo vilikuwa sehemu ya mapokeo ya awali kutoka kwa Biblia ambavyo vilikuwa sehemu ya kipindi hiki. Na tumekuja kuviita vitabu hivi Apokrifa kutokana na sababu za sababu ambazo tutazona hivi punde.

Lakini hizi zinabaki kuwa sehemu ya Biblia ya Kikatoliki. Ni aina mbalimbali katika mila tofauti za Kiorthodoksi. Hata miongoni mwa Waanglikana, kwa kawaida, hizi

huchukuliwa kuwa sehemu ya maandiko yao, ingawa si maandiko yenye mamlaka, na huchukuliwa kuwa usomaji mzuri na kadhalika.

Na wakati mwingine hutumika hata katika ibada. Lakini kwa Waprotestanti wengi, Apokrifa ni fumbo kubwa. Kwa hivyo, tutafunua fumbo hilo kidogo hapa pia.

Kwa hivyo, ni vyanzo gani tulivyopata vya kujenga upya historia ya Kiyahudi? Tutachukua hatua kutoka kwa vyanzo vya fasihi, na tutazungumzia kidogo kuhusu vyanzo vya kimwili, hasa akiolojia. Sasa, mimi si mtaalamu wa akiolojia, kwa hivyo ninachosema hapa labda kitamkera mtu yeyote aliye mtaalamu. Lakini akiolojia ni sayansi ya ajabu ambayo imejitokeza yenyewe katika miaka mia kadhaa iliyopita.

Imekuwa ya kisayansi zaidi kuliko ilivyokuwa zamani. Lakini hiyo haimaanishi kwamba ni sayansi halisi. Bado ina mapungufu yake.

Na kuna mjadala huu mkubwa, mjadala wa moja kwa moja, miongoni mwa wasomi wa Biblia. Kuna kundi zima la wasomi wa Biblia wanaoamini kwamba njia pekee ya kuanzisha historia ya Agano la Kale au Israeli ya kale ni kwa kutumia akiolojia. Kuna baadhi ya watu ambao watasema tunapaswa tu kuiacha Biblia kando kwa sababu Biblia ina upendeleo na Biblia ni chanzo cha fasihi, na badala yake, tutazingatia kabisa akiolojia kwa ajili ya kujenga upya historia ya Israeli.

Kisha kuna upande mwingine wa mjadala unaosema kwamba, hapana, kwa kweli, akiolojia ni sayansi halisi. Kwa kweli tunapaswa kutegemea zaidi vyanzo vya fasihi. Sasa, mimi huelekea upande huo zaidi kuliko ninavyoelekea upande mwingine, lakini akiolojia bado ina matumizi yake.

Sehemu ya matatizo, bila shaka, kuhusu akiolojia yanahusiana na ukweli kwamba inategemea tafsiri, kama ilivyo kwa data yoyote. Lakini baadhi ya masuala tunayo kuhusu akiolojia ya Israeli, na hasa kipindi cha kati ya Agano, ni baadhi ya maeneo ambayo tungependa sana kuweza kuyachimba. Hatuwezi kwa sababu yanakaliwa na watu, na huwezi kwenda kuchimba chini ya nyumba ya mtu kwa sehemu kubwa. Kwa hivyo, Yerusalemu, tumefanya uchimbaji kuzunguka Yerusalemu, na wanachimba chini ya jiji na kadhalika.

Tungependa sana kuweza kuchimba sehemu nzima na kuibadilisha yote kuwa eneo la akiolojia, lakini hilo halitatokea. Taarifa nyingi tunazotamani tungekuwa nazo, data nyingi tunazotamani tungekuwa nazo, mabaki mengi, yote yamezikwa, na yamezikwa chini ya nyumba ya mtu, na hatuwezi kuyafikia. Pia kuna ukweli kwamba chochote tunachochimba ni vipande vipande, kwa kawaida, kwa kweli, vipande vipande, kama vipande vya udongo vilivyovunjika ambavyo kisha vinapaswa kuunganishwa tena kwa uangalifu, maandishi yaliyovunjika, kuta za majengo, na bila shaka maandishi, maandishi ambayo tutazungumzia kidogo ambayo yanapatikana katika uchimbaji

mbalimbali wa akiolojia ambao umegawanyika na kuoza na lazima uunganishwe tena kutoka vipande vidogo vidogo.

Kwa hivyo, asili ya vipande vya ushahidi hufanya iwe vigumu, na kwa sababu ni vipande, wakalimani wanapaswa kujaza mashimo mengi. Na hapa ndipo jambo zima la ubinafsi linapoingia. Kwa sababu ya ukweli kwamba tunapaswa kujaza mashimo haya, tunapaswa kutumia mawazo yetu.

Tunapaswa kuanza kukusanya mafumbo ikiwa utafanya hivyo wakati vipande vingi havipo. Na hii haihitaji tu ujuzi wa historia na kadhalika bali pia mawazo mengi ya ubunifu. Na hivyo, kile ambacho akiolojia inaweza kutuambia ni baadhi ya mambo kama vile ambapo vita vikubwa vilipiganwa.

Inaweza kutuambia mambo kama vile mahali palipokuwa na makazi, lakini sio lazima iwe njia bora ya kuorodhesha makazi. Kuna uwanja mzima unaoitwa stratigraphy ambao hutusaidia kupanga tarehe za tabaka tofauti. Na hilo lote ni jambo la utata kwa sababu watu tofauti wana tafsiri tofauti za tabaka tofauti na kadhalika, na kadhalika, na kadhalika.

Kwa hivyo, nahisi kama matumizi bora ya akiolojia ni kuitumia kuhusiana na maandishi ya fasihi na kuunda picha ya ulimwengu wa kale kwa kutumia vyote viwili pamoja. Yerusalemu, bila shaka, imekuwa mahali pa uchimbaji mwingi, kadri tuwezavyo kufanya uchimbaji huko Yerusalemu. Lakini kama nilivyosema, Yerusalemu imekuwa ikikaliwa tangu nyakati za kale na inaendelea kukaliwa hadi leo.

Kuna maeneo mengi matakatifu huko Yerusalemu, na huwezi kuchimba chini au kuzunguka. Naam, wanajaribu kuchimba chini yake siku hizi, lakini ni vigumu. Na kwa hivyo watu wanataka uache mambo hayo.

Kwa hivyo, Yerusalemu ni mahali ambapo tungependa kupata taarifa zaidi za akiolojia kuhusu Yerusalemu, lakini hatuwezi kufika huko. Bila shaka, Qumran ni mahali maarufu sana siku hizi kwa sababu ya ugrunduzi wa Hati za Bahari ya Chumvi, ambazo tutazungumzia kwa undani baadaye. Lakini mahali penyewe palikuwa makazi na palikuwa makazi madogo hadi, au mahali pa maslahi madogo ya akiolojia hadi, ugrunduzi wa Hati za Bahari ya Chumvi.

Kisha, uhusiano ulifanywa kati ya maandishi na eneo hilo. Na hivyo, Qumran imekuwa muhimu sana kwetu kama eneo la akiolojia. Masada imekuwa eneo ambalo limevutia umakini na mawazo ya wachimbaji wengi, wasomi wengi wa Biblia, na watu wengi wa kawaida, kwa sababu ya hadithi ya kimapenzi inayohusiana na kujiua kwa Wayahudi wengi iliyotokea katika eneo hili.

Lakini Masada ilikuwapo kwa muda mrefu kabla ya kujiua kwa wingi kwa wapiganaji wa uhuru wakati wa uasi wa Warumi dhidi ya Roma. Kuna viwango kadhaa vya

uvamizi hapo, na baadhi ya uvumbuzi wa ajabu umetoka Masada. Nadhani mojawapo ya yaliyogusa hisia zaidi ni kwamba miaka michache iliyopita, kipande kutoka Kitabu cha Ezekieli kiligunduliwa kikiwa kimezikwa kimakusudi huko Masada.

Na kipande hicho kilikuwa kutoka kwa maono ya Ezekieli ya kufufuliwa kwa mifupa mikavu. Na kwa hivyo ilikuwa kama vile watu pale walikuwa wakijitia moyo kwa wazo kwamba, hapana, wangepufuka tena. Sio hivyo tu, bali taifa lao lingepufuka tena.

Kwa hivyo, Masada imekuwa tovuti ya kuvutia na ya ajabu na imetoa maandishi mengi ambayo yamekuwa ya kuvutia sana kwa wale wetu tunaosoma kile tunachokiita Uyahudi wa Hekalu la Pili. Muhimu zaidi kwetu, kwa sehemu kubwa, kuliko akiolojia ni maandishi wa kihistoria. Kuna vyanzo kadhaa tofauti ambavyo tunatumia kujenga upya historia ya enzi hii.

Wakati mwingine, hupingana. Wakati mwingine, huenda kwa njia ya ajabu. Lakini tukizitumia kwa busara, tunaona kwamba maandishi hawa wa kihistoria wana thamani kubwa kwetu kwa kuelewa kile kilichokuwa kikiendelea katika enzi hii.

Bila shaka, ni wazi zaidi kuliko data ya akiolojia; kama nilivyosema, akiolojia inaweza kutuambia watu walikuwa wapi na takriban wakati gani walikuwa. Inaweza kutuambia mambo mengi kuhusu maisha ya kila siku ya watu wa kawaida ambayo labda maandishi wa kihistoria hawakuwa na hamu nayo. Lakini vyanzo vya kihistoria vinaweza kutuambia mambo kama majina ya watu waliohusika kwa kiwango ambacho data ya akiolojia haiwezi.

Baadhi ya vyanzo hivi vya kihistoria ni kazi ya mashahidi wa macho. Tutazungumzia baadhi ya mashahidi muhimu sana katika dakika chache hapa. Baadhi yao hata walikuwa washiriki katika matukio waliyorekodi.

Hilo halimaanishi kwamba ni vyanzo vya kweli, lakini angalau wanaweza kuzungumza kwa mamlaka fulani kuhusu matukio yanapozungumzia. Sasa, masimulizi ya kihistoria ni ya kuchagua. Mojawapo ya mambo ambayo tungependa kujua ni maisha ya mtu wa kawaida, unajua.

Kwa kweli hatujui mengi kuhusu maisha ya mtu wa kawaida kwa sababu data zetu nyingi za kihistoria zinahusu watu wakubwa, watu ambao majina yao yana uhusiano mkubwa na mwisho wao. Hao ndio watu ambao wanapenda sana kuandika kuwahusu. Vyanzo vyetu vingi vinalenga matukio makubwa, si matukio ya kila siku.

Na kwa hivyo, tunatambua kwamba hata picha tunayopata kutoka kwa vyanzo hivi vya kihistoria ina mapengo na mapengo. Na tena, wakati mwingine, tunapaswa kutumia mawazo yetu kujaza mapengo hayo. Lakini hata hivyo, hakika ni muhimu zaidi, na nasema hivi nikijua kwamba ninawatukana baadhi ya watu, wenye thamani

zaidi kwa kujenga upya mpangilio wa matukio kuliko, tuseme, ugunduzi wetu wa akiolojia.

Jambo moja tunalopaswa kukumbuka, bila shaka, ni kwamba vyanzo vyetu vina upendeleo. Na moja ya mambo ambayo tutayapata tunapozungumzia, tuseme, kuhusu masimulizi ya mapambano ya Wagiriki na Waajemi ni kwamba yote yameandikwa na Wagiriki. Na Wagiriki hawakuwapenda Waajemi.

Kwa kweli, unaweza kusema Wagiriki waliwachukia Waajemi, ingawa walimpa heshima kubwa sana, hasa Koreshi Mkuu. Lakini kwa sehemu kubwa, maelezo yao yanaonyesha upendeleo huu mkubwa sana. Na kwa hivyo, huwa tunawachukulia kwa uzito.

Baadhi yao tunawachukulia kwa kutumia mchanganyiko mzima wa chumvi kwa sababu wana mitazamo yao, ambayo si mara zote hupendelea mada na mada wanazoandika. Kwa hivyo waandishi wa Kigiriki na Kirumi. Kwa enzi hii, mmoja wa waandishi wetu muhimu zaidi wa Kigiriki ni Herodotus.

Herodotus aliandika historia ya Vita vya Uajemi. Aliishi karibu na wakati ambapo Vita vya Uajemi vilipiganwa, kwa hivyo angeweza kuandika kwa mamlaka fulani. Lakini kama waandishi wote wa Kigiriki, Herodotus alikuwa na upendeleo mkubwa dhidi ya Waajemi.

Herodotus pia alikuwa na njia nzuri ya kuandika, ambayo ilimfanya afurahi sana kusoma. Alipenda kusimulia hadithi alizosikia kwenye safari zake. Na kwa hivyo anatusimulia hadithi hii nzuri, kwa mfano, ya kijiji hiki kizima cha watu ambao wangegeuka kuwa mbwa mwitu kila mwezi mpevu. Anasema, si kusema kwamba naamini hadithi hiyo, lakini hivi ndivyo wanavyosema, unajua.

Lakini hii ndiyo aina ya kitu ambacho Herodotus angefanya. Na kwa hivyo, tunaposoma masimulizi yake ya Waajemi, tunatambua kwamba baadhi ya masimulizi yake huenda yasiwe maelezo sahihi zaidi ya maisha ya Waajemi na desturi za Waajemi kila wakati. Lakini hata hivyo, ilikuwa usomaji mzuri, na kwa kuwa aliishi karibu sana na matukio aliyoyaandika, labda yeye ni mmoja wa vyanzo vyetu vya kuaminika zaidi kwa kipindi hicho.

Thucydides ni mtu wa kuvutia. Wakati mwingine Thucydides ameitwa baba wa historia kwa sababu, wakati mwingine, Herodotus pia ameitwa, lakini mara nyingi zaidi, Thucydides, kwa sababu Thucydides huanza maandishi yake kwa maneno ambayo yanaweza kusikika yanajulikana sana kwa wale wanaosoma Agano Jipya. Anasema nimejitolea kuandika, ingawa watu wengine wameandika kuhusu mambo haya, nimejitolea kuandika simulizi sahihi kwa kuwahoji watu waliohusika na kupata toleo lenye mamlaka zaidi la matukio.

Naam, bila shaka, hilo linasikika kama injili kulingana na Luka, unajua. Binafsi, sina shaka kwamba Luka, kwa namna fulani, alikuwa akiunda uandishi wake kulingana na uandishi wa Thucydides kwa sababu Thucydides alikuwa jitu miongoni mwa waandishi wa historia. Kazi yake pia inahusu sehemu za enzi hii.

Aliandika hasa kuhusu mapambano kati ya majimbo ya miji ya Ugiriki, lakini Uajemi na baadhi ya matukio ya Kiyahudi yanaonekana katika maandishi yake pia. Plutarch ni baadaye sana kuliko kipindi tunachokiandika hapa. Lakini alitumia vyanzo kadhaa na anachukuliwa kuwa chanzo muhimu sana pia.

Cicero, mzungumzaji maarufu wa Kirumi. Cicero ni mtu wa kuvutia. Kwa sababu kadhaa, maandishi yake mengi yamenusurika.

Cicero aliwachukia Wayahudi. Na hilo linaonekana katika maandishi yake. Lakini kwa sababu aliwachukia, aliandika mengi kuwahusu.

Kwa hivyo, tunaweza kutumia baadhi ya maandishi ya Cicero kusaidia kujenga upya baadhi ya kipindi hiki pia. Suetonius, mwanahistoria mwingine muhimu sana. Na Hestesus ni mwingine.

Ni wanahistoria kadhaa tu ambao kazi zao zimetufikia katika vipande vilivyowekwa ndani ya kazi za watu wengine, kama baba wa kanisa Eusebius. Katika historia zake nyingi, ananukuu kutoka kwa baadhi ya watu hawa, na pia baba wengine wa kanisa, wamehifadhi vipande vya wanafalsafa kadhaa wa Kigiriki. Na kwa hivyo, ni vyanzo muhimu sana kwetu kwa kipindi hiki.

Haya basi. Mtu muhimu zaidi kwetu ni Flavius Josephus. Aliishi kati ya 37 na 100 BK.

Huu ni umbo la gamba tunalodhani ni la Flavius Josephus. Na angalia pua hiyo ya heshima. Lakini Josephus alikuwa jenerali Myahudi katika uasi mkuu dhidi ya Roma.

Pia aliandika vitabu kadhaa vya historia ya Kiyahudi vilivyoundwa kwa ajili ya matumizi ya Warumi. Unaelewa hoja hiyo hapa? Imeundwa kwa ajili ya matumizi ya Warumi. Kwa sababu hiyo ni hoja muhimu sana.

Sasa nitalipitia, na tutazungumza kwa muda mrefu kuhusu jamaa huyu kwa sababu taarifa zetu nyingi zinategemea Josephus. Josephus anasimulia hadithi ya kuvutia kuhusu utoto wake. Anatuambia alizaliwa mwaka wa 37 BK.

Alikuwa mwana wa Mathiya, ambaye alikuwa kuhani. Na mama yake, bila shaka, pia alitoka katika familia nzuri sana ya Kiyahudi. Na aliwashangaza walimu wa sheria kwa elimu yake akiwa mtoto.

Na alikuwa bora kuliko watoto wengine wowote, unajua, kiasi kwamba bila shaka ilikuwa tu kwamba alikusudiwa mambo makubwa. Sasa, unajua, tunasoma mambo ya aina hii, na tunakatishwa tamaa na hili. Lakini, unyenyekevu haukuzingatiwa sana kama fadhila kwa waandishi wa siku hizo.

Hapana, watu hawa walikuwa tayari kabisa kupiga honi zao wenyewe, na ilitarajiwa kutoka kwao. Na Josephus hakatishi tamaa katika suala hilo. Kwa hivyo, anatuambia akiwa mtoto, aliwashangaza walimu wa sheria.

Alilelewa kidini. Unajua, hatujui mengi kuhusu malezi yake ya kidini. Huenda alilelewa kama Msadukayo.

Na tutazungumzia zaidi kidogo kuhusu maana yake baadaye. Lakini kwa sasa, ilikuwa mojawapo ya madhehebu makubwa ya Kiyahudi ya wakati huo. Na bila shaka tunasikia kuwahusu katika Agano Jipya.

Akiwa na umri wa miaka 16, aliendelea na safari ya kidini. Alianza kuwauliza walimu mbalimbali na kujifunza mafundisho mbalimbali ya kidini ya Kiyahudi, madhehebu na watu. Na alitumia miaka mitatu akiishi jangwani na mtawa, ambapo alisoma, kulingana na Josephus.

Kwa mara nyingine tena, hiki ndicho kitu ambacho Warumi walikipenda. Sasa, walikula kitu cha aina hii. Na kama Josephus alifanya hivi au la, unajua, simtaji mtu huyo kuwa mwongo, lakini labda naweza kutia chumvi kidogo.

Lakini kwa vyovyote vile, anasema alitumia miaka mitatu na mtawa. Hatimaye, anaamua kuwa Mfarisayo. Na tutasikia mengi zaidi kuhusu Mafarisayo baadaye kidogo.

Lakini, bila shaka, ni dhehebu maarufu sana na muhimu sana la Kiyahudi katika wakati wa Yesu. Na wanajulikana sana katika Injili. Na jamaa mmoja aliyeitwa Mtakatifu Paulo pia alikuwa Mfarisayo.

Kwa hivyo, yuko katika kundi zuri. Naam, kazi ya awali ya Josephus. Josephus alitumwa Roma mwaka wa 64 BK ili kusaidia kujadili kuachiliwa kwa makuhani waliofungwa.

Sasa, alikuwa kijana wakati huu. Na hatuna uhakika kwa nini mtu wa umri huu angetumwa kwenye misheni muhimu kama hiyo. Lakini, unajua, hakuna sababu ya kutilia shaka kwamba ilitokea, nadhani.

Labda anaweza kutia chumvi jukumu lake mwenyewe katika hilo. Lakini hakuna sababu ya kutilia shaka kwamba alienda Roma, alikuwa Roma, alikuwa sehemu ya mazungumzo haya, na akawaachilia makuhani hawa. Na aliporudi nyumbani, baada

ya kuwa Roma, aligundua, kwanza kabisa, alipatwa na meli iliyovunjika, ambayo, bila shaka, kila mtu alipatwa na meli iliyovunjika siku hizo.

Inatarajiwa tu. Kwa hivyo, anasimulia kuhusu matukio yake ya kuvunjika kwa meli. Kisha anarudi mwaka wa 67 BK , na anagundua kwamba nchi hiyo, hasa Galilaya, iko karibu na uasi dhidi ya Roma.

Naam, kufikia hatua hii, inaonekana kama vita haviepukiki, kwamba nchi itaingia katika mgogoro dhidi ya Warumi. Josephus anaungana na baadhi ya viongozi wengine wa Kiyahudi kujaribu kufikiria jinsi wanavyoweza kupunguza uharibifu. Josephus anapewa jukumu la kuwa jenerali katika mgogoro huu.

Anakuwa mtu mashuhuri katika utetezi wa Galilaya, kulingana na anachosema. Anadai kwamba kwa kweli alikuwa akipinga uasi huo, tangu mwanzo kabisa. Sasa, kumbuka, bila shaka, anaandika kwa ajili ya Warumi.

Kwa hivyo, unajua, sikutaka kufanya hivi, lakini walinivuta ndani yake. Kwa hivyo ningeweza kufanya nini, sivyo? Unajua, ninapiga mateke na kupiga kelele hapa, lakini nadhani ikiwa tutafanya hivi, tutafanya hivi ipasavyo. Na hii ndiyo njia nzuri ambayo anahalalisha ushiriki wake katika uasi.

Anasema, unajua, sikutaka, lakini kama nitafanya hivyo, nitafanya vizuri. Pia anapenda kujisifu kuhusu jinsi alivyowaandaa vizuri wanajeshi wake kwa ajili ya pambano hili na Warumi. Kwa hivyo alikuwa akiilinda Galilaya.

Anasema kwamba alipingwa hata na baadhi ya viongozi wa asili huko Galilaya na akakusanya jeshi kubwa kupigana dhidi ya Warumi. Kiongozi wa wanamgambo wa eneo hilo John wa Giscala anaonekana wazi katika masimulizi ya Josephus. Inawezekana sana, John wa Giscala alikuwa ameandika masimulizi yake mwenyewe kuhusu mgogoro huu, na Josephus anajaribu kuweka rekodi sawa, unajua.

Ni jambo fulani, kweli. Tunapofikiria hili, ungefikiri kwamba watu walioongoza uasi dhidi ya Roma wangeuawa, lakini hiyo haikuwa njia ambayo Warumi walifanya mambo. Kwa sababu fulani ya ajabu, walikuwa wakisita sana kuwaua watu waliowaona, hasa watu wa tabaka la juu. Kusulubiwa kulitengwa kwa ajili ya watu waliowaona kama aina ya uchafu wa dunia.

Kukatwa vichwa kulionekana kuwa kifo cha heshima, na hicho kilipewa watu ambao walifanya mambo mabaya sana. Lakini hapa tuna watu hawa walioongoza uasi dhidi ya Roma, ambao walikuwa wamekaa Roma, inaonekana kwa pensheni ya serikali, na wakiandika kumbukumbu kuhusu jinsi walivyoasi dhidi ya Roma, kwa nini walifanya hivyo, nk., nk., nk. Inaonekana John wa Giscala ni mmoja wa hawa, na kwa hivyo Josephus anasema, huh, sawa, kama angeweza kufanya hivyo, naweza kufanya vizuri zaidi.

Kwa hivyo, moja ya vipengele vya ajabu vya hadithi ya Josephus ni jambo la Jotaphatha . Na hapa ni mojawapo ya sehemu ambazo unatikisa kichwa chako na kusema, hapana, hapana, hapana. Lakini jinsi Josephus anavyosimulia hadithi, sawa, kwa hivyo yuko Galilaya, na anailinda Galilaya dhidi ya askari wa Kirumi.

Na Galilaya ilikuwa kama kitovu cha uasi, na walikuwa kitovu halisi cha harakati za ukombozi wa Yuda kutoka kwa Warumi. Na wanapokuwa huko juu, tuna makundi mengi tofauti ya uasi ambayo kila aina yanaelekea pande tofauti. Kwa hivyo, Josephus amepewa jukumu la kujaribu kuunganisha hili, kulingana na yeye, na anaimarisha miji kadhaa huko Galilaya, ikiwa ni pamoja na jiji la Jotaphatha .

Na aina hii ya inakuwa msingi wa upinzani. Wanajeshi wa Kirumi walipopita, miji mingi ilijisalimisha mara moja kwa Warumi kwa sababu waligundua haraka kwamba busara ilikuwa sehemu bora ya ushujaa. Na Warumi walikuja na majeshi yao yenye nidhamu kubwa, silaha nzuri na vifaa, na nguvu kubwa, na Wayahudi wengi wakasema, sawa, hii sio niliyojiandikisha.

Miji mingi ilianza kujisalimisha mara moja kwa Warumi. Kulikuwa na upinzani fulani, na baadhi ya miji iliyopinga kimsingi iliharibiwa kabisa. Naam, Jotaphatha ilikuwa mojawapo ya miji ambapo Josephus aliamua kutoa msimamo wake.

Kwa hivyo anaimarisha jiji hapo. Warumi walilazimika kuzingira jiji kwa siku 47, na Josephus anafurahi kutuambia jinsi alivyokuwa mwerevu, kuhusu jinsi walivyolinda jiji, na kwamba hatimaye kinachotokea ni kwamba Tito, ambaye alikuwa mwana wa jenerali aliyekuwa akiongoza majeshi, hatimaye angekuwa mfalme wa Kirumi mwenyewe, alikuwa amepanda kuta usiku wakati walinzi walikuwa wamelala na alikuwa amefungua malango na kuwaruhusu askari wa Kirumi kuingia Jotaphatha . Lakini, baada ya siku 47, jiji lilikuwa limetekwa na Warumi.

Lakini Josephus kwa namna fulani alifanikiwa kutoroka na askari wake 30, na wakajificha kwenye pango karibu na mji wa Jotaphatha . Kwa hivyo, wanafanya nini hapo kwenye pango? Naam, Josephus hakika ni kama, unajua, sasa anasema, oh, hawa Warumi, wanawashinda sana. Hakuna njia tunaweza kushinda.

Tunahitaji kujisalimisha. Hakutakuwa na aibu kujisalimisha kwa nguvu kubwa kama hiyo. Mungu ameamuru kwamba Warumi washinde ulimwengu wote.

Na wanajeshi wengine wanasema, hapana, hatutafanya hivyo. Badala yake wanaamua kwamba wanataka kifo cha heshima. Na kwa hivyo, wanaunda mkataba wa kujiua.

Kwa upande mwingine, Josephus anasema, subiri kidogo, tukichukua maisha yetu wenyewe, hilo lingekuwa jambo la dhambi. Anasema, tufanye hivi badala yake. Tuuane.

Na jinsi Josephus anavyosimulia hili, na nimejaribu kulifikiria akilini mwangu mara nyingi, na sijaelewa yote bado, lakini anasema kwamba wote walipiga kura. Na kisha wanaume hao wakaungana. Kulingana na idadi ya kura zao, kisha wakaendelea kuchomwa visu matumboni na kufa.

Na hivyo, jozi ya kwanza ya askari inainuka, na wanachoma kila mmoja, na wote wawili wanakufa. Na kisha jozi inayofuata inachoma kila mmoja, na wote wawili wanakufa. Naam, ilitokea tu kwamba Josephus alikuwa na nambari ya mwisho.

Unajiuliza kama labda hakuwa kama, unajua, akikusanya vitu au kitu kama hicho hapa. Lakini kwa vyovyote vile, kwa hivyo inapofikia wale watu wawili wa mwisho na wale watu wengine, wanakaribia kumchoma Josephus, Josephus anasema, subiri kidogo, hebu tufikirie hili hapa kwa muda. Kwa hivyo, itatufaa nini kujiua kwa wakati huu? Kwa hivyo, Warumi wamethibitika kuwa watu wenye huruma.

Na, unajua, pole sana, unajua, chochote unachotaka kusema hapa, unajua, lakini Warumi wamethibitisha kuwa na huruma sana, hebu tujitokeze kwao, nao watatuonyesha huruma. Na tutaweza kuepushwa na hatima hii. Na labda tutaweza hata kuwasaidia watu wa nchi yetu na watu wetu kwa kuwashawishi wasiwapinge Warumi ambao wamechaguliwa na Mungu.

Na kwa hivyo, mwenzake anakubali. Na kwa hivyo, Josephus anaenda na kujiwasilisha kwa Warumi. Hatujui kilichomtokea mwenzake baada ya hili, kwa sababu anatoweka tu.

Lakini Josephus anajiwasilisha kwa Vespasian, ambaye ni gavana, au jenerali tu, anayesimamia majeshi ya Kirumi. Na Josephus anajiwasilisha mbele ya Vespasian. Na anasema, Vespasian anasema, Mimi ni jenerali wa majeshi ambayo yamekuwa yakisimamia eneo hili.

Anasema nataka kukusaidia kuwashawishi watu wangu wajisalimishe. Na zaidi ya hayo, anasema, naweza kukusaidia, kwa sababu mimi ni nabii. Josephus anasema, na anaelezea hili baadaye katika baadhi ya vitabu vyake vingine, kwamba anaamini kwamba alikuwa na uwezo wa ajabu wa kutafsiri maneno ya manabii wa Agano la Kale.

Inawezekana sana anarejelea Kitabu cha Danieli na, pengine sana, maono ya Danieli ya wanyama wanne. Aliamini kwamba Danieli alikuwa ametabiri kwamba Roma ingetawala ulimwengu wote.

Angalau ndivyo anavyosema. Na kwa hivyo, anamwambia Vespasian, jenerali, mimi, kwa sababu ya uwezo wangu wa kinabii, naweza kutafsiri manabii haya. Na manabii haya yananiambia kwamba wewe, Vespasian, utatawala ulimwengu wote.

Sawa. Sasa, naweza kuingia katika maelezo. Kwa kweli nimeandika makala ndefu sana kuhusu hili.

Lakini sehemu ya hoja hapa inaonekana kuwa Josephus alitafsiri kitabu cha Danieli akisema yule ambaye angetawala ulimwengu wote angetoka Mashariki. Kwa kweli, Josephus anasema kwamba kulikuwa na unabii usioeleweka uliokuwa ukizunguka miongoni mwa watu katika siku hizo uliosema mtawala angetoka Mashariki na kutawala ulimwengu wote. Na, unajua, hatuwezi kusoma hilo bila kumfikiria Yesu.

Lakini Josephus anasema, bila shaka, hili lilikuwa linamrejelea Vespasian. Vyovyote vile, kwa hivyo Josephus anamwambia Vespasian kwamba atakuwa mtawala wa ulimwengu wote. Vespasian anasema, hebu tuone jinsi hili linavyoendelea hapa.

Na anamfanya Josephus afungwe minyororo. Lakini anasema, ikiwa unachosema kitatimia, nitakuachilia na kukupa thawabu nzuri. Naam, bila shaka, hatimaye, kitatimia.

Josephus anasonga mbele na kuzunguka na majeshi ya Vespasian na kujaribu kuwashawishi wajisalimishe kwa majeshi ya Kirumi. Sasa, huenda usishangae kugundua kwamba Wayahudi, kwa miaka mingi, mingi, hawakuwa na hisia nzuri sana kuhusu Josephus. Kwa kweli, maandishi ya Josephus yalihifadhiwa na Wakristo, si na Wayahudi.

Lakini kwa vyovyote vile, Josephus alikuwa msaliti. Na bado maneno yake hatimaye yalitimia kwa sababu Vespasian alikua mfalme wa Roma. Na Josephus alizawadiwa sana.

Kwa hivyo, alitoka na kuwasihi Wayahudi wajisalimishe. Baada ya vita kuisha, anaenda Roma. Anapokea ruzuku ya ardhi.

Alipokea ruzuku ya ardhi huko Yudea kutoka kwa Warumi, lakini alipendelea kuishi Roma. Kwa hivyo akaenda Roma. Alipewa uraia huko Roma na akaishi katika jumba la kifalme.

Na hapo, bila shaka, alifanya kile ambacho majenerali wengi wazee hufanya. Aliandika kumbukumbu zake. Kazi yake ya kwanza iliitwa Vita vya Kiyahudi.

Na hii iliandikwa muda fulani kabla ya 79 BK. Kazi yake inayofuata iliyosalia, The Antiquities, The Vita, The Life of Flavius Josephus, ilikuwa kama wasifu wake. Na kisha kazi muhimu sana, ambayo haithaminiwi sana kama inavyopaswa, kazi

inayoitwa Against Apion , ambayo ilikuwa kama kazi ya kuomba msamaha kwa kutetea Uyahudi dhidi ya wakosoaji wake.

Kwa hivyo, zungumzia haya hapa. Vita vya Wayahudi ni simulizi la uasi. Vinaanza yapata mwaka 66 BK na vinaenda hadi mwaka 73 BK.

Josephus anawasilishwa hapa katika hili. Kimsingi inamhusu Josephus, unajua, lakini anajionyesha kama askari aliyejitolea anayetekeleza majukumu yake kwa bidii. Anadai kwamba yeye ni mwandishi asiye na upendeleo, akiiga mfano wa historia za Kigiriki.

Tena, Thucydides anaonekana kuwa kielelezo chake. Jambo la kuvutia katika uandishi wa kazi hii ni kwamba anakubali kwamba hakuja Kigiriki vizuri sana, jambo ambalo linakuambia kitu kidogo kuhusu hali ya Uyahudi wakati huo, ya Uyahudi wa Palestina. Josephus aliwataka watu wengine wamwandikie Kigiriki.

Yeye mwenyewe hakuweza kuandika kwa Kigiriki. Kwa hivyo ingawa alikuwa Myahudi wa tabaka la juu, mwenye elimu ya juu, hakuandika Kigiriki. Na naamini kwamba wengi... Nitajaribu tena kuchomoa kiota cha nyigu, lakini naamini kwamba waandishi wengi wa Agano Jipya hasa huwa wanazidisha jinsi Myahudi wako wa kawaida siku hizi alivyosoma Kigiriki.

Na nilipata hasira nyingi wakati mmoja kwa kupendekeza kwamba Yesu hakuja Kigiriki. Lakini kama Josephus hakuja Kigiriki, sidhani kama Yesu alijua Kigiriki pia. Lakini hata hivyo, kuna mielekeo kadhaa ya kazi hii.

Kwanza kabisa, ili kumsifu Josephus, bila shaka. Jambo lingine ni kwamba katika kazi hii, anajaribu hasa kuwalaumu baadhi ya watu wenye tabia mbaya waliokomaa kimaadili kwa uasi huo. Sasa, haikuwa watu wa tabaka la juu, haikuwa Wayahudi waliokomaa kimaadili waliokuwa wakifanya hivi.

Ilikuwa ni tabaka la chini. Na picha ya kupendeza na ya kufurahisha ya Warumi, kama watu wakubwa na watukufu, na haswa Titus, ambaye kufikia wakati huu alikuwa mfalme, bila shaka. Kwa hivyo, Josephus alijua ni upande gani mkate wake ulikuwa umepakwa siagi, na Titus anaonekana kama, vizuri, mchanganyiko kati ya Kapteni Amerika na Superman.

Anaelezea matokeo ya uasi huo kama mapenzi ya Mungu na kama adhabu kwa Wayahudi kwa kutokuwa waaminifu kwao kwa Mungu. Kwa hivyo, anaweka lawama kwa umwagaji damu, kwa uharibifu wa hekalu, mikononi mwa watu wake mwenyewe. Kitabu cha Mambo ya Kale ni kazi nyingine ambayo Josephus aliandika.

Hii ni kazi ndefu sana, na ilikuwa historia ya Wayahudi, kuanzia Ibrahimu na kuendelea hadi wakati wa mawakili wa Kirumi. Sasa, mambo mengi haya, tunaweza

kusoma hadithi nzima katika Agano la Kale, kwa sababu hiyo ndiyo chanzo chake. Lakini tunaweza kuigawanya katika nusu mbili.

Nusu ya kwanza inaelekea kwenye uharibifu wa Yerusalemu, ambao ni wakati wa Nebukadneza. Na kisha nusu ya pili inaelekea kwenye ukingo wa uharibifu wa pili wa Yerusalemu chini ya Warumi. Kwa hivyo, anatumia muundo wa ajabu sana wa mpangilio.

Lakini chanzo chake kikuu cha nyakati za Agano la Kale ni Biblia, na kwa kweli anaongeza kidogo sana kwenye kile ambacho hatuwezi kusoma katika Biblia yenyewe, isipokuwa jinsi anavyokielezea kwa sababu mtazamo wake ni wa ajabu. Simulizi lake la kati ya Agano linatumia Apokrifa, hasa vitabu vya Makabayo wa 1 na wa 2, ambavyo tutazungumzia kidogo, na kazi za jamaa mmoja kwa jina Nicholas wa Damasko. Nicholas alikuwa mwanahistoria wa mahakama ya Mfalme Herode Mkuu, na Josephus alipata nafasi ya kusoma kazi yake.

Kwa hivyo hilo ni jambo la kushangaza sana. Hatuna chanzo hicho tena, lakini tuna matumizi ya Josephus ya chanzo hicho. Pia alionekana kuwa na ufikiaji wa baadhi ya kumbukumbu za Kirumi pia.

Kwa hivyo, kwa maana hiyo, simulizi lake la Mambo ya Kale linatupa picha kamili ya enzi hiyo. Mojawapo ya mielekeo yake mikuu hapa ni kuwaonyesha Wayahudi kama watu wa kale na wenye hekima na raia bora wa mabwana wa kigeni. Kwa Warumi, mpya ilichukuliwa kuwa mbaya.

Mambo mapya yalionekana kuwa uvumbuzi. Mambo ya kale yalionekana kuwa mazuri. Warumi waliwapenda Wamisri kwa sababu wangeweza kuona makaburi ya Wamisri wa kale, na wangeweza kuona kwamba Wamisri walikuwa na utamaduni huu wa kale wa ajabu.

Walipenda Wagiriki kwa sababu Wagiriki walikuwa na hadithi kuhusu umri wao. Lakini Wayahudi hawakuwajua chochote kuhusu Wayahudi, na kwa hivyo walidhani Wayahudi walikuwa baadhi ya watu waliokuja hivi karibuni duniani. Naam, Josephus yuko tayari kurekebisha hili.

Kwa kiasi kikubwa, anatuambia katika Mambo ya Kale jinsi Ibrahimu alivyowafundisha Wamisri jinsi ya kujenga piramidi, vitu vya aina hii. Ibrahimu alikuwa baba wa unajimu. Mambo mengi ya ajabu ya aina hii ambayo Josephus anawahusisha Wayahudi.

Na, bila shaka, wazo kwamba wakati wowote Wayahudi walipotekwa na wageni, lilithibitika kuwanufaisha watu waliowashinda. Kwa hivyo, maisha yalikuwa ni toleo fupi la simulizi la vita. Na hii iliandikwa kama jibu kwa mtu aliyeitwa Jaji wa Tiberia.

Jaji wa Tiberia yuko Galilaya, na Jaji, baada ya kusoma simulizi la Josephus kuhusu vita, alisema hivyo sivyo ilivyotokea. Kwa hivyo, tunaweza kuelewa kidogo kile Justice alikuwa akisema kwa sababu ya kile Josephus anasema. Lakini Josephus ana simulizi tofauti kabisa ya vita, hasa kwa maelezo.

Namaanisha, muhtasari wa jumla ni sawa. Lakini tena, Josephus na Wayahudi wa tabaka la juu wanaonyeshwa kama washiriki wasiotaka katika maasi hayo. Walikusudia tu kupunguza uharibifu.

Na maisha yanamwonyesha Josephus kama mtu wa hatima. Kama hadithi zilizokuwa zikizunguka kuhusu Julius Kaisari, kuhusu jinsi nyotamkia alivyotokea wakati wa kuzaliwa kwake. Josephus ana aina kama hiyo ya hadithi kumhusu na kuhusu jinsi alivyokusudiwa waziwazi tangu ujana kuwa mmoja wa watu wakuu wa dunia.

Na hatimaye, Dhidi ya Apion . Na Dhidi ya Apion pia inajulikana katika ukale wa Wayahudi. Na hapa, tunamaanisha nini kwa ukale? Swali kubwa ni, je, Wayahudi ni watu wa kale? Na hili ndilo Josephus anajaribu kubishana nalo hasa.

Hiyo ni moja ya hoja zake kuu ni kwamba Wayahudi ni watu wa kale. Na kwa hivyo nusu ya kwanza ya kitabu hiki ni kuwatetea Wayahudi dhidi ya mashtaka yaliyotolewa na Warumi, Wagiriki, na Wamisri pia, haswa Mmisri anayeitwa Manetho, kwamba Wayahudi hawakuwa watu wa kale. Kwa hivyo, anawakosoa wanahistoria wa Kigiriki kwa ukosefu wao wa usahihi, ambao ni wa kejeli kwa njia yake.

Anakanusha simulizi hili la huyu Mmisri Manetho, ambaye alisema kwamba Wayahudi walifukuzwa Misri kwa sababu walikuwa kabila la wenye ukoma. Na kwa hivyo ndio, hiyo ndiyo aina ya kitu kinachoacha aina ya doa kwenye sifa yako. Nusu ya pili, anakanusha kashfa za Apion dhidi ya Wayahudi.

Na haya yalijumuisha mambo kama vile simulizi la Kutoka, ambalo lilitokana na Manetho. Na pia, madai kwamba Wayahudi waliabudu kichwa cha punda. Na kulikuwa na uvumi huu mzuri ulioenea huko Ugiriki, kwamba wakati majenerali wa Kigiriki, na hasa Pompey, jenerali wa Kirumi, walipoingia Patakatifu pa Patakatifu, kwamba walipata kichwa cha punda humo.

Kwa hivyo ndivyo Wayahudi wanavyodaiwa walikuwa wakiabudu. Kuna graffiti hii nzuri, ambayo ilipatikana Roma, ambayo ina picha ya Myahudi akiinama mbele ya kichwa cha punda. Na chini ya hiyo inasema, huyu hapa jamaa huyu Myahudi akimwabudu mungu wake.

Graffiti ilikuwa kitu kikubwa huko Roma. Vyovyote vile, ndivyo Josephus alivyosema, hapana, hatuabudu kichwa cha punda. Pia, kulikuwa na uvumi kwamba Wayahudi wangemtoa kafara Mgiriki kila mwaka.

Tena, kulikuwa na hadithi hii kwamba Pompey alipoingia Patakatifu pa Patakatifu, kulikuwa na mambo mengi sana aliyoyaona. Lakini moja ya mambo ni kwamba alimkuta Myahudi amefungwa, au tuseme Mgiriki amefungwa pale, ambaye angetolewa kafara. Oh, tafadhali, asante, niokoe kutoka kwa Wayahudi hawa wabaya na wabaya.

Kwa hivyo ndio, hili ndilo jambo lote tunaloliita kashfa ya damu. Unajua, hili linarudi nyuma katika nyakati za kale, na linaendelea kujitokeza tena, na tena, na tena. Bila shaka, tunajua kwamba baada ya kusemwa kwamba Wayahudi walikuwa wakiwatoa kafara Wagiriki na hasa watoto wachanga Wagiriki, hatimaye, Wakristo walipopata umaarufu katika Milki ya Kirumi, shtaka hilo lilihamishiwa kwa Wakristo.

Ilikuwa Wakristo waliokuwa, unajua, wakinywa damu. Walikuwa wakinywa damu ya nini? Walikuwa wakinywa damu ya watoto wachanga wa Mataifa, bila shaka, unajua. Na sasa, bila shaka, tunajua kwamba hao ni watu mashuhuri wa Hollywood wanaofanya hivyo, wanasema.

Lakini kwa vyovyote vile, hoja ni kwamba hii ni aina ya shtaka la kale sana ambalo linaendelea kujitokeza mara kwa mara. Na inaonekana kama kwa namna fulani iko akilini mwetu, ni kama moja ya mambo ya kutisha zaidi tunayoweza kufikiria. Na kwa hivyo hii ni moja ya shtaka ambazo Wagiriki na Warumi walikuwa wakiyatoa dhidi ya Wayahudi.

Na kwa hivyo, Josephus alilazimika kukanusha hilo. Na pia, wazo kwamba Wayahudi hawakuwa wamezalisha watu maarufu. Na kwa hivyo hapa tena, Josephus alilazimika kupitia na kuzungumzia jinsi Wayahudi kimsingi walivyobuni kila kitu.

Kwa hivyo, kuna vipande vya ajabu vya, tunaweza kusema, chumvi hapa, lakini ni usomaji wa kuvutia kwa njia nyingi. Lakini moja ya vipengele muhimu zaidi vya kitabu dhidi ya Appian ni mjadala wake wa uandishi wa maandiko ya Kiyahudi, na umekuwa muhimu sana kwetu katika mistari hiyo. Na tutarudi kwenye hilo tunapozungumzia Apokrifa.

Philo wa Alexandria. Sasa, sitamzungumzia sana Philo wa Alexandria, kwa sababu haandiki historia nyingi. Lakini kwa kweli, alikuwa mmoja wa waandishi Wayahudi waliobobea zaidi wa enzi hii.

Aliacha vitabu vingi nyuma, na vingi vimesalia hadi leo. Philo aliishi kuanzia yapata mwaka 20 KK hadi yapata mwaka 50 BK. Aliishi Alexandria, ambayo ilikuwa kama kitovu, kitovu cha falsafa na utamaduni katika ulimwengu wa Mashariki.

Aleksandria ilikuwa karibu na eneo la Delta huko Misri, lililoanzishwa na Aleksandria Mkuu. Kwa hivyo, alikuwa mtukufu wa Kiyahudi. Yeye ni mwanafalsafa.

Alikuwa mwanafalsafa wa aina fulani kama shule ya platonic. Alikuwa ameelimishwa vizuri sana katika falsafa za Plato na Aristotle. Na alitumia mawazo mengi, hasa ya Plato, kuelezea theolojia ya Kiyahudi.

Philo wa Alexandria akawa muhimu sana kwa Wakristo baadaye, hasa kwa Augustine, Mtakatifu Augustine, ambaye alitumia Plato kwa njia ile ile ambayo Philo alitumia. Baadhi ya kazi zake muhimu ni pamoja na Kila Mtu Mwema Yuko Huru, Ubalozi wake kwa Gayo, ambayo ni kazi yake ya kihistoria, ambayo inasimulia jinsi yeye na kundi la Wayahudi walivyokwenda Roma ili kuzungumza na Mfalme Caligula, ambaye alikuwa amejaribu kuwalazimisha Wayahudi kuweka sanamu yake mwenyewe hekaluni huko Yerusalemu. Na hivyo, Philo ilibidi aende Roma ili kumshawishi Caligula asiingie katika mpango huo.

Makabayo wa Kwanza na wa Pili wako katika Apokrifa, masimulizi mawili tofauti sana ya kihistoria ya uasi wa Wayahudi dhidi ya Wagiriki. Makabayo wa Kwanza waliandikwa awali kwa Kiebrania au Kiaramu. Mimi huwa nadhani Kiebrania labda kwa sababu ni hati ya uzalendo na lugha ya uzalendo kwa Wayahudi katika enzi hii ilikuwa Kiebrania.

Ingawa Kiaramu kilikuwa tayari kinatumika sana kufikia hatua hii, Kiebrania bado kilizingatiwa kuwa lugha ya taifa. Na kama ulitaka kuungana na watu, ulitumia Kiebrania. Kwa hivyo naamini kwamba labda kiliandikwa awali kwa Kiebrania.

Lakini inadumu tu katika tafsiri ya Kigiriki. Tena, hii ni kazi ambayo Wayahudi hawakuonekana kuipenda sana. Haijawahi kutajwa katika Wahasmoni, watu waliosimamia uasi huu dhidi ya Wagiriki na uongozi wao.

Katika mtazamo wake wa kidini, inavutia sana kwa sababu inaonekana kuwa na aina fulani ya hisia ya Masadukayo kuhusu hilo. Na tena, neno hili ni aina ya uasili katika hatua hii ya historia. Lakini moja ya mambo tunayosoma, kwa mfano, katika moja ya hotuba zinazopatikana katika Makabayo ya Kwanza ni kwamba jenerali anajaribu kuwatia moyo wanajeshi wake kwa kuwaambia kwamba wakitoka nje na kufa, majina yao yatakuwa na heshima na kwamba hata kama watakufa, watakumbukwa kama watu wakubwa na familia zao zitapokea heshima baada yao.

Hakuna kutajwa kabisa kwa maisha ya baada ya kifo au ufufuo wa wafu au kitu chochote cha aina hiyo. Mkazo ni juu ya umuhimu wa heshima na kufanya jambo sahihi katika ulimwengu huu katika wakati huu. Sasa, hii ni tofauti na Makabayo wa Pili.

Makabayo wa Pili ni muhtasari, jinsi tunavyoona katika Apokrifa yetu, muhtasari wa kile ambacho hapo awali kilikuwa simulizi la vitabu vingi la uasi huu dhidi ya Wagiriki.

Hapo awali hii iliandikwa huko Alexandria huko Misri, na iliandikwa kwa Kigiriki. Kwa njia fulani, unaposoma kitabu hiki, kinakukumbusha vitabu vya imani vya Kikristo.

Kwa maneno mengine, inatumia mifano hii ya mateso kama njia ya kuwatia moyo watu kusimama imara dhidi ya ukandamizaji, kusimama imara dhidi ya wale watu ambao wangejaribu kuwatenganisha na imani yao. Na kwa hivyo, tuna hadithi hii ya kutisha ya mama huyu Myahudi ambaye anaruhusu wanawe saba kuteswa hadi kufa na maelezo ya ajabu kuhusu mateso hayo. Na kila mmoja wao anakufa akiimba sifa za Bwana na kuzungumza kuhusu laana zitakazowaangukia wale waliowakosea watu wa Mungu na ambao wamewakabili.

Lakini mtazamo wa kidini zaidi wa Kifarisayo, kwa sababu mama huyu Myahudi hapa, anayewatoa wanawe, anawatia moyo kwa kuwaambia kwamba ingawa wanakufa sasa, watafufuka baada ya kifo chao na wataheshimiwa na kupokea utukufu baada ya kutoa maisha yao. Na mmoja wa wana hata anakufa akiwaambia watesi wake, anasema, mnaweza kuniua, lakini mimi nitafufuka tena. Lakini kuhusu nyinyi, hili linavutia, anasema, kuhusu nyinyi, hamtafufuka.

Kwa hivyo, tunaona hapa wazo likiundwa kwamba wenye haki watafufuka hadi kwenye maisha ya utukufu na heshima, huku wasio haki wakilala tu mavumbini. Vyanzo vingine vya fasihi ambavyo si vya kihistoria sana pia vinatusaidia kujaza kipindi chetu hapa; hivi vinaangazia imani za kale, utamaduni wa kale, na kadhalika. Hizi ni pamoja na, bila shaka, Biblia yenyewe, kwa sababu baadhi ya vitabu vya Biblia vimetengenezwa katika kipindi hiki ambacho tungekiita kipindi cha kati ya Agano Jipya.

Bila shaka, kuna hoja nyingi miongoni mwa wasomi kuhusu tarehe, hasa vitabu fulani vya Agano la Kale, vitabu kama Danieli, Esta, na Mhubiri, pia baadhi ya sehemu za vitabu vingine, kama vile sehemu fulani za kitabu cha Zekaria, zinaaminika kuwa ziliandikwa wakati huu, kile tunachokiita kipindi cha kati ya agano. Sasa, tena, hayo yote yanaweza kujadiliwa, na kupata uhakika wowote katika hilo ni vigumu, lakini kisichoweza kukataliwa, kisichoweza kukataliwa ni kwamba maandishi haya yanatoa mwanga mwingi juu ya hali na hali zilizotokea katika kipindi cha kati ya agano. Maandiko kadhaa ya kinabii yanazungumzia matukio yatakayotokea katika kipindi cha kati ya agano, na moja ya muhimu zaidi ni Danieli, ambayo, ingawa wasomi wengi wa Biblia wanaamini iliandikwa katika enzi hii, iwe tunaamini iliandikwa hapa au la, tunachojua ni kwamba inatupa maelezo kuhusu enzi ambayo tusingejua vinginevyo.

Kwa mfano, kuna maelezo kuhusu mapambano kati ya baadhi ya wafalme wa Kigiriki katika enzi hii ambayo tunayajua tu kutoka katika kitabu cha Danieli, kwa hivyo kuna vipande vidogo vya habari vya kuvutia vinavyopatikana katika baadhi ya maandiko haya ikiwa tuko tayari kuyachambua yote. Na sasa inakuja Apokrifa. Nimekuwa nikitaja Apokrifa mara kadhaa.

Apokrifa ni mkusanyiko wa hadithi na maandishi, yote yakiwa na asili ya Kiyahudi, ambayo yaliondolewa kwenye Biblia, lakini yamejumuishwa katika tafsiri za Kigiriki zilizotumiwa na Wakristo wa kwanza. Kuna maswali mengi ya kuvutia kuhusu Apokrifa kwa sababu bado kuna mambo mengi ambayo hatuelewi kuhusu mahali ambapo hii ilikuwepo na jinsi ilivyotokea. Jambo la kuvutia ni kwamba hakuna hata kitabu kimoja cha Apokrifa kilichotajwa katika Apokrifa.

Mababa wa kanisa la kwanza, miaka mia moja baadaye, walitumia Apokrifa sana. Tunafika wakati wa Mtakatifu Jerome, ambaye alifanya tafsiri ya Biblia kutoka Kigiriki hadi Kilatini, na Jerome alikataa Apokrifa. Kwa kweli, yeye ndiye aliyebuni msemu huu Apokrifa, neno hili kwa ajili yake.

Alisema vitabu hivi havijulikani; hatujui hasa vilitoka wapi, na kwa sababu hiyo, hakufikiri vinapaswa kuchukuliwa kama maandiko matakatifu. Na katika maandishi yake ya Kilatini, vitabu hivyo viliondolewa katika tafsiri yake. Kisha kizazi kilichofuata, mara tu Jerome alipofariki, kikavirudisha tena haraka.

Kwa hivyo, Jerome hakuwa na mvuto kama alivyofikiri alikuwa nao. Kwa hivyo, bado kuna maswali kuhusu kwa nini, wapi, vipi, na kwa nani haya yalichukuliwa kuwa maandiko. Vitabu hivi viliandikwa kati ya 400 KK, labda cha kwanza kabisa kinaweza kuwa labda kutoka kama 300 KK au zaidi.

Lakini hata hivyo, vitabu vya hivi karibuni vya Apokrifa huenda viliandikwa karibu mwaka wa 90 BK, lakini tena ni maandishi ya Kiyahudi na yanaelezea matukio yanayohusiana na uharibifu wa hekalu. Waprotestanti wanaona maandishi ya Apokrifa kuwa yasiyo na mamlaka. Hatusomi Apokrifa kama maandiko, kama yenye mamlaka.

Tunamfuata Jerome katika hili. Tunamfuata kwa karibu zaidi Martin Luther katika hili. Lakini hoja ikiwa ni kwamba katika Biblia zetu za Kiprotestanti, kazi hizi hazijajumuishwa.

Bado zimejumuishwa katika Biblia za Kikatoliki. Kwa ajili ya kujenga upya historia ya Kiyahudi katika kipindi hiki, vitabu vya Makabayo ni muhimu sana. Na tutavizungumzia na kuvitegemea sana.

Josephus alizitegemea sana katika usimulizi wake tena. Lakini cha kushangaza, Josephus pia anaweka wazi kwamba hakuziona vitabu hivi kama maandiko matakatifu. Kwa hivyo, yaliyomo katika Apokrifa, mbali na vitabu vya Makabayo wa 1 na wa 2, yanajumuisha masimulizi, hadithi, na baadhi ya hadithi za kuvutia.

Hadithi ya Tobit labda ni mojawapo ya vitabu vya zamani vya Apokrifa. Hii inasimulia hadithi ya kijana aliyesaidiwa na malaika ili kushinda pepo. Na mwishowe, anampata msichana huyo.

Kwa hivyo, hadithi ndogo nzuri ya kufurahisha. Hadithi ya Judith ni hadithi ya mwanamke kijana anayetumia hila zake kumtongoza jenerali wa kigeni na kumkamata kichwa chake. Mwishoni mwa hadithi, anapata nafasi ya kuwasilisha kichwa chake kwa kila mtu na kusema, tazama , tazama , nimemuua jenerali wako.

Kwa hivyo, ndio, aina fulani ya hadithi ya ajabu. Wakati mwingine imeitwa mpinga Esta kwa sababu Judith ni mwanamke anayekataa kuathiri kanuni zake za Kiyahudi au heshima yake ya Kiyahudi ili kuwaokoa watu wake na bado anajitokeza kuwaokoa watu wake mwishowe. Kitabu cha, vizuri, hadithi ya Susana.

Hadithi ya Susana na hadithi ya Belle na Joka. Hizi ni nyongeza kwenye kitabu cha Danieli. Hizi ni hadithi kuhusu Danieli ambazo wakati mwingine zimeitwa hadithi za upelelezi za mwanzo kabisa duniani kwa sababu katika hadithi hizi, Danieli anatumia akili zake ili kubaini na kufichua hila za baadhi ya makuhani waovu wa kipagani na baadhi ya Wayahudi waovu katika kisa cha Susana.

Kwanza, Esdras ni hadithi ya Ezra lakini imesimuliwa kutoka mtazamo tofauti na maandishi haya yameandikwa kwa mtazamo wa Kigiriki. Tatu, Makabayo ni kama utangulizi wa Makabayo wa Kwanza na inasimulia kuhusu baadhi ya mateso yaliyosababisha uasi. Nne, Makabayo, upanuzi wa hadithi kutoka Makabayo wa Pili.

Sio zote hizi ziko katika Biblia ya Kikatoliki. Baadhi ya hadithi hizi zinaonekana katika makusanyo mengine ambayo watu wengine huyaona kama apokrifa. Nyongeza kwenye maandishi ya Biblia zinajumuisha nyongeza kwenye kitabu cha Esta na hizi zinajumuisha sala kadhaa.

Zinajumuisha maono mwanzoni mwa kitabu cha Esta na tafsiri ya maono mwishoni mwa kitabu cha Esta. Kama unavyojua, Esta ndicho kitabu pekee cha Agano la Kale ambacho hakijumuishi kutajwa kwa Mungu na inaonekana mtu fulani katika kipindi cha kati ya Agano alikasirika kidogo na ukweli huo. Sio tu kwamba hakutajwa Mungu, bali pia hakutajwa sala, hakutajwa dhabihu, hakutajwa uchaji Mungu, hakutajwa Yerusalemu.

Kwa kweli, hakuna mitego ya dini ya Kiyahudi hata kidogo. Naam, Septuagint, apokrifa ilirekebisha hilo na toleo la Kigiriki linajumuisha maono haya mwanzoni ambapo Mordekai anaona maono ambayo yanatabiri shida itakayowapata Wayahudi. Inajumuisha sala ndefu sana ya Mordekai, sala ndefu sana ya Esta, na kisha tafsiri ya maono mwishoni mwa kitabu.

Maombi ya Azaria na hadithi ya Wimbo wa Watoto Watatu wa Kiebrania. Kwa hivyo, haya ni nyongeza kwenye kitabu cha Danieli ambayo yanajumuisha Shadraka, Meshaki, na Abednego wakiomba na kuimba katika tanuru ya moto. Maombi ya Manase.

Kitabu cha Wafalme kinatuambia kwamba Manase alikuwa mtu mwovu sana aliyeliangamiza taifa. Hata hivyo, kitabu cha Mambo ya Nyakati kinaongeza sehemu iliyobaki ya hadithi na kutuambia kwamba Manase hatimaye alitubu. Katika apokrifa tunapata sala hii ndefu nzuri, sala hii ya kishairi ambapo Manase anatubu dhambi zake zote na kumrudishia Bwana moyo wake.

Barua ya Yeremia, ambayo ni onyo dhidi ya ibada ya sanamu, imeambatanishwa mwishoni mwa kitabu cha Yeremia. Zaburi 151 ambayo ni nyongeza ya kitabu cha Zaburi. Zaidi ya hayo, tulipata baadhi ya maandiko ya hekima.

Hekima ya Ben Sira ni kitabu cha ajabu. Hapo awali, kiliandikwa kwa Kiebrania na jamaa mmoja aliyeitwa Ben Sira, na mjukuu wake alikitafsiri kwa Kigiriki kwa sababu alisema, Nataka kila mtu aweze kusoma maneno ya babu yangu. Na kwa hivyo tuna maandishi haya mazuri hapa ambayo yanarekodi zaidi Mithali, lakini kwa kweli, kwa njia fulani, kitabu kimepangwa vizuri zaidi kuliko kitabu cha Mithali katika Agano la Kale.

Baadhi ya kazi hapa ni ya ajabu katika ufahamu wake, zingine zinatukana sana, haswa katika maoni yake kuhusu wanawake, lakini ni dirisha zuri la baadhi ya mitazamo ya watu katika kipindi hiki iliyoandikwa karibu karibu mwaka 200 KK hivi. Hekima ya Sulemani ni maandishi mengine, mkusanyiko mwingine wa Mithali kutoka enzi hii pia. Kwa maoni yangu, sio hadi kiwango cha Ben Sira lakini bado inavutia sana kusoma.

Na kisha kuna kitabu cha Esdras ya 2 au wakati mwingine kinachojulikana kama Ezra ya 4 ambacho ni maandishi ya mwisho wa dunia. Watu wengi wanaamini kiliandikwa karibu mwaka wa 90 BK baada ya Warumi kuharibu Yerusalemu. Kiliguswa tena waziwazi katika uwasilishaji wake na Wakristo lakini watu wengi wanaamini hapo awali kilikuwa maandishi ya Kiyahudi.

Na hadithi hii, kitabu hiki, inatupa mwanga mwingi kuhusu uharibifu wa Yerusalemu na mitazamo ya Kiyahudi baada ya wakati huo. Matarajio yake yalikuwa mazito sana kuhusu kuja kwa Masihi ambaye angerejesha taifa hata baada ya uharibifu wake. Kisha tuna kitabu hiki cha Baruku ambacho ni cha aina mchanganyiko, ambacho wakati mwingine ni maandishi ya kishairi, wakati mwingine ya kinabii, na wakati mwingine ya hekima.

Kitabu cha kuvutia sana chenye kazi mbalimbali zilizoandikwa kwa jina la Baruch. Sasa, karibu Baruch hakukiandika, lakini hata hivyo kinavutia sana kusoma. Baruch ni

mfano wa matukio tunayoyaita pseudepigrapha, au pseudepigrapha ukitaka, ambayo kimsingi ina maana ya maandishi ya uongo.

Maandishi yaliyoandikwa hasa katika kipindi cha Hekalu la Pili, ingawa pengine maandishi bandia yanarudi nyuma mapema zaidi ya hapo na pia hudumu kwa muda mrefu baada ya hapo, lakini kwa kawaida maandishi haya yaliandikwa kwa jina la mtakatifu fulani aliyekufa zamani. Kwa mfano, kitabu cha Ezra cha 4, kilichoandikwa mwaka wa 90 BK, kinadai kuwa ni ufunuo uliotolewa kwa Ezra, mtu ambaye alikuwa gavana wa Yudea au Yuda zamani sana katika siku za Milki ya Uajemi. Kwa hivyo, katika kitabu cha Baruku, tena, tuna maandishi haya yaliyoandikwa kwa jina la mwandishi wa Yeremia, ingawa karibu hakika yanaanzia karne nyingi baadaye.

Baadhi ya maeneo ya Kanisa yanahifadhi maandishi haya, na si yote yapo katika Apokrifu, baadhi yake yalihifadhiwa Ethiopia, baadhi yake yalihifadhiwa katika maeneo ya Urusi, na katika maeneo mengine, baadhi yake yanaonekana miongoni mwa Vitabu vya Bahari ya Chumvi, lakini baadhi ya watu, baadhi ya Wakristo, wanaona vitabu hivi kuwa na mamlaka na wanavisoma kana kwamba ni maandiko. Baadhi ya vitabu muhimu zaidi vya bandia ni pamoja na 1 Henoko, na 1 Henoko ni maandishi yaliyoandikwa kwa jina la Henoko, na tutatumia muda mrefu kuzungumzia 1 Henoko baadaye, kwa sababu ni maandishi muhimu sana na yanatuambia mengi kuhusu kukuza mawazo kuhusu malaika, na kitabu hiki kinanukuliwa katika Agano Jipya. Katika kitabu cha Yuda katika Agano Jipya, anazungumzia jinsi Bwana anavyokuja na maelfu kumi ya watakatifu wake kutekeleza hukumu.

Hiyo ni nukuu kutoka kitabu cha 1 Henoko. 1 Henoko huenda ilikuwa maandishi mchanganyiko yaliyoandikwa kwa kipindi cha labda karne moja au zaidi, lakini hakika inaanzia wakati wa kabla ya Yesu. Kitabu cha Yubile ni kitabu ambacho kilikuwa muhimu sana kwa jumuiya ya Hati za Bahari ya Chumvi, na maelezo katika Yubile ni maelezo, aina ya maandishi bandia ya Musa.

Imeandikwa kwa jina la Musa, na inagawanya historia katika mfululizo wa vipindi vya miaka 49 vya Yubile. Kisha pamoja na maandishi haya, ambayo yamehifadhiwa katika nakala, kwa kawaida, na mara nyingi katika tafsiri, pia tuna hati ambazo zimegunduliwa. Hizi ni maandishi ambayo yana tarehe hasa kabla ya wakati wa Yesu.

Tuna baadhi ya maandishi kutoka kwa Mafunjo ya Elephantine. Tutazungumzia hayo baadaye tutakapozungumzia kuhusu Uajemi. Kutoka enzi ya Ugiriki, tuna baadhi ya maandishi tunayoyaita Mafunjo ya Zenon, ambayo si muhimu sana kama Mafunjo ya Elephantine, lakini hata hivyo yanatoa ufahamu wa kuvutia kuhusu utawala wa falme za Ugiriki baada ya wakati wa Alexander.

Na kisha, bila shaka, kuna Hati za Bahari ya Chumvi, ambazo ndizo maarufu zaidi kati ya maandishi haya. Ziligunduliwa kwa mara ya kwanza mwaka wa 1947, na kisha

katika uvumbuzi kadhaa uliofuata ambao uliendelea hadi mwaka wa 1960. Na kwa kweli, maandishi mapya bado yanagunduliwa hata siku hizi.

Lakini sehemu kuu ya uvumbuzi huo ilifanyika kati ya miaka ya 47 na 60. Sawa, zina hati za vitabu vya kibiblia na maandishi mengine yaliyoanzia 200 KK hadi yapata mwaka wa 70 BK , labda kwa maandishi haya ya hivi karibuni. Miongoni mwa maandishi mengine tunayopata miongoni mwa Hati za Bahari ya Chumvi, tuna hati za kidini, ambazo ni matokeo ya kundi tunaloliita Madhehebu ya Bahari ya Chumvi.

Na mara nyingi, hawa hutambuliwa kama Waesene, ambao tutawazungumzia baadaye kabla hatujazungumzia Hati za Bahari ya Chumvi. Na ndio, maandishi haya yote yataonekana baadaye kidogo katika baadhi ya mihadhara yetu. Wakati huo, tutaweza kuona jinsi maandishi haya yalivyoangazia utamaduni, maendeleo, mawazo yaliyokuwa maarufu miongoni mwa Wayahudi katika kipindi cha kati ya Agano Jipya, na jinsi mawazo haya yalivyounda ulimwengu wa Agano Jipya.

Huyu ni Tony Tomasino na mafundisho yake kuhusu Uyahudi kabla ya Yesu. Huu ni kipindi cha 2, Vyanzo vya Kujenga Upya Historia ya Kiyahudi.